

Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Δυρραχίου και Πάσης Αλβανίας Αναστάσιος

Μακαριώτατε, Κύριε Πρύτανη, αγαπητοί συνάδελφοι, αγαπητοί φοιτητές, Σεβασμιώτατε, κύριοι βουλευτές, αξιότιμοι εκπρόσωποι των αρχών της πόλης μας, αγαπητοί φίλοι,

Στο πρόσωπο του σήμερα τιμώμενου σημειώνεται ένα ευτυχές παράδοξο: άνθρωποι από κάθε πολιτικό και κοινωνικό χώρο, κόσμος αδιάφορος περί τα θρησκευτικά, δικαιολογημένα ή αδικαιολόγητα δύσπιστος απέναντι σε ο,τιδήποτε συνδέεται με την επίσημη εκκλησία, Έλληνες, που δεν χάνουν την ευκαιρία να αντιδικήσουν για τα ασήμαντα ή για τα μεγάλα, με έναν τρόπο σχεδόν μαγικό, όταν η συζήτηση, σε *fora* επίσημα ή στις κουβέντες της καθημερινότητας, φτάνει στο πρόσωπο του αρχιεπισκόπου Αναστασίου, απροσδόκητα ομοφωνούν και η σύμπτωση των γνώμων και των κρίσεων είναι απόλυτη: ακόμα και όταν δεν υπάρχει πλήρης ενημέρωση για το έργο του άνδρα, το αισθητήριο του κόσμου αναπληρώνει τα κενά της γνώσης και του χαρίζει με γενναιοδωρία τον καλό λόγο. Για το φαινόμενο –γιατί περί φαινομένου πρόκειται– ερμηνείες μόνο αποσπασματικές είναι δυνατό να προσφέρει η με σωρευτικό τρόπο παρουσίαση του έργου του, τόσο του καθαρά ακαδημαϊκού όσο και του κοινωνικού και ευρύτερα ανθρωπιστικού, γιατί στην περίπτωση του αρχιεπισκόπου Αναστασίου συναντούμε μια αδιαμφισβήτητη όσο και σπάνια διέγερση του λαϊκού ενστίκτου, που δεν συγκινείται αυτόματα ή με πρόγραμμα, και δεν κατατάσσει αυτονόητα κάθε άξιο στις εμβληματικές προσωπικότητες, έστω κι αν υπάρχει αξία και προσφορά.

Ο δίκαια πλούσιος έπαινος που θα γεννούσε η συνέχεια μιας τέτοιας συζήτησης, έστω κι αν στον ακροατή θα φαινόταν φτωχός, θα ενοχλούσε πιθανότατα τη φυσική σεμνότητα του ίδιου του επαινούμενου. Θα περιοριστώ, λοιπόν, στην όσο γίνεται σύντομη και λιτή έκθεση του αυστηρά ακαδημαϊκού μέρους του έργου του που θα μπορούσε ίσως να «μετρηθεί».

Ούτε κι αυτό είναι εφικτό. Πάνω από 400 μελέτες, πραγματείες και άρθρα, οκτώ μονογραφίες, κείμενα δημοσιευμένα σε έγκυρα επιστημονικά διεθνή περιοδικά, μεταφρασμένα ή εξ αρχής γραμμένα στα αγγλικά, τα γερμανικά, τα γαλλικά, τα ισπανικά, τα φινλανδικά, τα σουηδικά, τα σερβικά, τα ρουμανικά, τα ρωσικά και τα αλβανικά, πώς είναι δυνατό να παρουσιαστούν, έστω και μόνο με τους τίτλους τους; Μήπως μια παρουσίαση του βίου του θα ήταν ευκολότερη; Δύο εκτενείς βιογραφίες του ήδη έχουν κυκλοφορηθεί από όσο γνωρίζω, η μία από τον καθηγητή Δεληκωστόπουλο, η άλλη από τον φιλόλογο Χρίστο Ρώμα, και ομολογούν αδυναμία να περιλάβουν με πληρότητα όλη την πορεία τού Μακαριωτάτου, παρόλο που την πραγματεύονται σε συνολικά πάνω από 550 σελίδες. Λίγα στοιχεία για τη διαδρομή αυτή θα επιχειρήσω να εκθέσω απόψε, εκφράζοντας τη συγκίνησή μου για την εδώ παρουσία του, για το ιδιαίτερα τιμητικό καθήκον που μου ανατέθηκε, και παράλληλα ομολογώντας την ανεπάρκειά μου για έστω και ικανοποιητική παρουσίαση ενός έργου γιγάντιου.

Ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Δυρραχίου και πάσης Αλβανίας, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Αναστάσιος Γιαννουλάτος, κεφαλληνιακής καταγωγής, γεννιέται τον Νοέμβριο του 1929 και περνάει τα εφηβικά του χρόνια στην Αθήνα. Τελειώνει το Β΄ Γυμνάσιο Αρρένων Αθηνών, ένα από τα αυστηρότερα και καλύτερα σχολεία του καιρού του, με 19 και 9/11, δίνοντας ήδη από τα χρόνια της εγκύκλιας μόρφωσής του δείγματα για τη λαμπρή πορεία που θα ακολουθούσε. Κι ενώ αριστεύει και πρωτεύει σε όλους τους τομείς και γίνεται το πρότυπο των συνομηλίκων του και των νεωτέρων, το καύχημα του παιδόκοσμου, όπως θυμούνται συμμαθητές του, γνωστοί σήμερα πνευματικοί άνθρωποι, ενώ μπορεί να επιλέξει οποιοδήποτε επιστημονικό πεδίο επιθυμεί, η

διάθεσή του για προσφορά στον άνθρωπο και οι εσωτερικές του αναζητήσεις οδηγούν τον χαρισματικό νέο να σπουδάσει τη Θεολογία κι όχι άλλη πιο προβεβλημένη (κατά τα συνήθη κριτήρια) επιστήμη. Η απόφασή του αυτή συνιστούσε μέγα σκάνδαλο για την εποχή, αλλά και το πρώτο άλμα μιας εθελούσιας αυταπάρνησης που οι άλλες της πτυχές δεν θα αργήσουν να φανερωθούν. Αφού πρωτεύει και αριστεύει στις εισαγωγικές εξετάσεις της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, αποφοιτά το 1952 με βαθμό 9.53, εκπληρώνει τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις (1952-1954), παρακολουθεί στην Αθήνα σεμινάρια ομιλητικής και δημοσιογραφίας (1955-1958), αφιερώνεται στο έργο της εσωτερικής ιεραποστολής. Ακολουθεί με σταθερότητα ένα δρόμο προσφοράς, εμφανίζοντας απaráμιλλα ηγετικά προσόντα συνδυασμένα με ανθρωπιά και μια έμφυτη ευγένεια και χάρη.

Γρήγορα συνειδητοποιεί πως δεν πρέπει άλλο να αναβάλει την πραγματοποίηση ενός νεανικού του οράματος: το 1960 χειροτονείται διάκονος με μόνο σκοπό την αφιέρωση στο έργο της αναζωπύρωσης της εξωτερικής ιεραποστολής, στην τήρηση της εντολής του Ευαγγελίου «πορευθέντες ουν μαθητεύσατε πάντα τα έθνη». Την εντολή αυτή οι ορθόδοξοι κατά τους τελευταίους αιώνες, μάλιστα, την είχαν ίσως λησμονήσει, αποσυρόμενοι εις τα «του οίκου τους», φροντίζοντας για τη διατήρηση περισσότερο της παράδοσής τους. Ο Αναστάσιος πολεμάει την τάση του απομονωτισμού και του θρησκευτικού επαρχιωτισμού την οποία θεωρούσε σοβαρή ανάσχεση στην υπόθεση της παγκοσμιότητας του χριστιανισμού, και χάρη στις επίμονες προσπάθειές του πραγματοποιείται μια δυναμική έξοδος της ορθοδοξίας στην οικουμένη και αναζητείται εκ νέου η λησμονημένη διάσταση της αποστολικότητας και της καθολικότητάς της. Σαν καλός στρατηγός, στο πλαίσιο του σκοπού αυτού (το 1961) ο Αναστάσιος φροντίζει για το επιτελείο του: ιδρύει, και διευθύνει ως σήμερα, το Διορθόδοξο Κέντρο «Πορευθέντες», που καθίσταται το στρατηγείο του, γνωρίζει, όπως και το ομώνυμο περιοδικό, διεθνή αναγνώριση, αποκτώντας παγκόσμια ακτινοβολία. Έπειτα από αιώνες χάρη στον Αναστάσιο συντελείται η ιεραποστολική αφύπνιση της ορθόδοξης εκκλησίας, το άνοιγμα των οριζόντων της προς την οικουμένη.

Από το 1964, ως μέλος της Working Committee on Missionary Studies του Π.Σ.Ε., θέση που υπηρετεί για 16 έτη, καθώς και από άλλες στον ίδιο οργανισμό, συμμετέχει σε διεθνή συνέδρια, διαχριστιανικές διασκέψεις, έχει επαφές με εκπροσώπους άλλων θρησκειών συμβάλλοντας στη διαμόρφωση της θεολογίας και της πράξης της σύγχρονης χριστιανικής ιεραποστολής. Ως μέλος από το 1967 του Regional Handbooks Editorial Board, διαχριστιανικής επιτροπής του Π.Σ.Ε. και του Ρωμαιοκαθολικού Documentation Centre, συνεργάζεται στην έκδοση σειράς βιβλίων για τον χριστιανισμό και τη θέση του στον κόσμο, ενώ το 1969 το ΠΣΕ τον καλεί να δεχθεί την ειδική τιμητική θέση που δημιουργήθηκε γι' αυτόν στη Γραμματεία για την έρευνα και τη σχέση με τις ορθόδοξες εκκλησίες. Το 1970 τοποθετείται διευθυντής του Κέντρου Ιεραποστολικών Σπουδών, το 1971 από την Ιερά Σύνοδο του ανατίθεται η οργάνωση και διεύθυνση του Διορθόδοξου Κέντρου της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Το 1964, ένα πρωινό του Μαΐου χειροτονείται πρεσβύτερος, και το ίδιο κιόλας βράδυ αναχωρεί βιαστικά για την Ουγκάντα, φανερώνοντας ουσιαστικά τον σκοπό του δύσκολου δρόμου της ιερατικής αφιέρωσης. Πιστεύει πως θα μείνει στην Αφρική για το υπόλοιπο της ζωής του.

Όταν ο Αναστάσιος επέλεγε τη θεολογία τελειώνοντας το Γυμνάσιο, όταν αφιερωνόταν αργότερα στην εκκλησία, όταν, θέλοντας «να είναι πρώτος» αποφάσισε να λειτουργεί ως «πάντων έσχατος», προχωρούσε, αναζητώντας την όντως ζωή, σε

μια εκούσια επιλογή θανάτου. Πόσο κυριολεκτικό θα μπορούσε να είναι το τελευταίο φάνηκε, όταν το πλήθος των κινδύνων και των δυσκολιών που αντιμετωπίζει στην Αφρική, του στοιχίζει τον σοβαρό κλονισμό της υγείας του. Η βαριά ελονοσία από την οποία προσβάλλεται, τον αναγκάζει να επιστρέψει στην Ελλάδα, οπότε επιτέλους μερίδιο από τη μέριμνά του διεκδικεί και μια άλλη εξόχως σημαντική πτυχή της προσωπικότητάς του: ο «επιστημονικός» εαυτός του. Επιδίδεται, λοιπόν, στη συστηματική ενασχόληση με τον κλάδο της θρησκευολογίας εκσυγχρονίζοντας και βελτιώνοντας τον τρόπο θεραπείας του γνωστικού αυτού αντικειμένου χάρη στον συντονισμό της έρευνάς του με τα διεθνώς κρατούντα αλλά και στον συνδυασμό της βιβλιογραφικής μελέτης με την άμεση επαφή προς το υπό μελέτη αντικείμενο. Με ειδική υποτροφία του ΠΣΕ το 1965 μεταβαίνει στη Γερμανία, όπου, ως μεταπτυχιακός φοιτητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Αμβούργου και στη συνέχεια του Μαρβούργου, Υπότροφος του Ιδρύματος Alexander von Humboldt, σπουδάζει εθνολογία και θρησκευολογία, ιεραποστολογία, αφρικανολογία και ειδικεύεται στην ιστορία των θρησκευμάτων. Μελετά τον αφρικανικό συμβολισμό σε συσχετισμό με την ορθόδοξη συμβολική παράδοση, ενώ στη διάρκεια της παραμονής του στη Γερμανία διδάσκει στους φοιτητές τη νεοελληνική γλώσσα και φιλολογία.

Επιστρέφοντας το 1967 στην Ουγκάντα, με την επί τόπου μελέτη του φαινομένου της αφρικανικής πνευματοληψίας δημιουργεί νέα δεδομένα για τα θρησκευολογικά πράγματα. Με βάση του το Makerere University College της Καμπάλα και με εφόδιο την πολυγλωσσία του (γνωρίζει τη γαλλική, γερμανική, αγγλική, ισπανική, ιταλική, λατινική, ρωσική, γκάλλα και σουαχίλι –σε αυτές τις γλώσσες προστέθηκε αργότερα και η αλβανική– γνωρίζει δηλαδή 10, αν μετρώ σωστά και δεν παραλείπω καμία, γλώσσες) μελετά την παραδοσιακή θρησκεία των φυλών μπαντού και εκπονεί την πολύ σημαντική θρησκευολογική εργασία *Τα πνεύματα μ'μπάν'τουα και τα πλαίσια της λατρείας των– Θρησκευολογική διερεύνησις πλευρών της αφρικανικής θρησκείας*, που υποβλήθηκε ως διδακτορική διατριβή στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και εγκρίθηκε ομόφωνα με άριστα. Ακολουθούν πρωτοποριακές σχετικές με την αφρικανική θρησκευτικότητα μελέτες, όπως *Κύριος της Λαμπρότητας, Ο Θεός των παρά το όρος Κέννα φυλών, Μορφαί Αφρικανικού τελετουργικού, Ρουχάν'γκα Ο Δημιουργός, Θρησκευολογική διερεύνησις πλευρών της αφρικανικής θρησκείας εν Δυτική Ουγκάντα*, κ.ά.

Το 1976 εκλέγεται παμψηφεί τακτικός καθηγητής της έδρας της Ιστορίας των Θρησκευμάτων στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, της οποίας θα διατελέσει και κοσμήτορας –ο Αναστάσιος και τη θέση αυτή, όπως και τις λοιπές που του ανατίθενται, αντιμετωπίζει ως ένα επιπλέον μετερίζι για να στεριώσει την εξωτερική ιεραποστολή του. Μελετά για το φαινόμενο της θρησκείας στις παγκόσμιες διαστάσεις του, διδάσκει για τα αφρικανικά αλλά και για τα μεγάλα θρησκευόμενα, όπως είναι Ινδουϊσμός, ο Βουδισμός και το Ισλάμ (του οποίου τη διδασκαλία εισάγει για πρώτη φορά στην Ελλάδα), εκπονώντας παράλληλα συνθετικές εργασίες που καλύπτουν κενά στη θρησκευολογική βιβλιογραφία (π.χ. *Ισλάμ– Θρησκευολογική Επισκόπησις*, Αθήνα 1975, μελέτη που θα γίνει σημείο αναφοράς από όλους τους ειδικούς που απεργάζονται τον διαθρησκευτικό και διεθνικό διάλογο, και κυκλοφορεί σε 15^η έκδοση).

Ο Αναστάσιος αντιλαμβάνεται την ανάγκη να στοιχειοθετηθεί μια «θεολογία των θρησκειών», να κατανοηθούν θεολογικά οι άλλες θρησκείες από την χριστιανική και μάλιστα την ορθόδοξη έποψη, και επιδίδεται στην έρευνα της τοποθέτησης του χριστιανισμού γενικά και της ορθοδοξίας ειδικά σχετικά με το παραπάνω ζήτημα στη διάρκεια της ιστορίας. Η έρευνα στα διάφορα κέντρα λατρείας, συνδυαζόμενη με την παρακολούθηση των τελούμενων λατρευτικών σκηνών, την ηχογράφηση της

θρησκευτικής μουσικής και τη μελέτη των θρησκευτικών αντικειμένων και άλλων πηγών πληροφόρησης, αποδίδουν πλούσιους επιστημονικούς καρπούς με τη σύνταξη πρωτότυπων εργασιών, που η αξία τους αναγνωρίζεται από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα. Στις οκτώ μονογραφίες του, γενικότερα στα πάνω από 450 συνολικά δημοσιεύματά του, ανοίγονται νέοι δρόμοι στη μελέτη της ιστορίας των θρησκευμάτων αλλά και σε θέματα ευρύτερου ενδιαφέροντος: *Προς παγκόσμια κοινότητα. Δυνατότητες και ευθύναι, Ίχνη από την αναζήτηση του υπερβατικού, Συλλογή Θρησκευολογικών μελετημάτων* (Θρησκεία, Ινδουϊσμός, Ισλάμ, Αφρικανικά θρησκευάματα, μυστικισμός κ.ά.), *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*, για να αναφέρω ενδεικτικά μόνο μερικούς τίτλους βιβλίων του που έχουν γνωρίσει δεκάδες επανεκδόσεις και έχουν μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες.

Το 1972 ο Αναστάσιος εκλέγεται τιτουλάριος επίσκοπος Ανδρούσης και τοποθετείται διευθυντής της Αποστολικής Διακονίας, θέση από την οποία εργάζεται για την ανάπτυξη της θεολογικής αυτοσυνειδησίας της Εκκλησίας. Κι ενώ δεν σταματά ποτέ να μελετά και να συγγράφει, το 1973, όταν σημειώνεται η πρώτη φοιτητική εξέγερση εναντίον της δικτατορίας με την κατάληψη της Νομικής Σχολής στην Αθήνα, ο επίσκοπος φτάνει στην οδό Σόλωνος φορτωμένος με τρόφιμα και φάρμακα για τους φοιτητές, φορώντας μόνο το απλό του ράσο κι ένα σιδερένιο σταυρό· τα πρόσωπα που τον συνοδεύουν κι αυτός απωθούνται βίαια από τους αστυνομικούς, ο Αναστάσιος όμως ξεφεύγει και παραδίδει τις προμήθειες στους ξεσηκωμένους για δημοκρατία και ελευθερία φοιτητές. Το περιστατικό, που είναι απλώς ενδεικτικό της στάσης του και όχι μοναδικό, γνωστοποιείται από διασταυρωμένες μαρτυρίες αυτοπτών.

Το 1981 καλείται από τον Πατριάρχη Αλεξανδρείας να συμβάλει στην εξομάλυνση της κατάστασης στη σχεδόν υπό αποσύνθεση εκκλησία της Κένυας. Για μια δεκαετία μοιράζει τον χρόνο του μεταξύ Ανατολικής Αφρικής και Αθηνών. Οικοδομεί και θέτει σε λειτουργία τη μόνη ορθόδοξη Θεολογική Σχολή σε όλη την Αφρική, ανεγείρει ναούς, σχολεία, ιατρικούς σταθμούς, κλινικές, ιδρύει κατασκηνώσεις, μεταφράζει τη θεία λειτουργία σε 4 αφρικανικές γλώσσες, πραγματοποιεί έργο κοινωνικό και πολιτισμού, ακριβώς επειδή σέβεται ευλαβικά τους πολιτισμούς που συναντά, και δεν υιοθετεί την πολιτιστική πολτοποίηση και ισοπέδωση: «Η Αφρική», θα πει, «είναι αδικημένη από πολλές πλευρές. Ευτυχώς όμως σε έναν πράγμα δεν είναι αδικημένη. Κανείς δεν της απαγόρευσε ποτέ, όπως έγινε στην Αλβανία, να πιστεύει, και αν θέλετε, να τραγουδάει και να χορεύει για τον Θεό... Η αφρικανική θρησκευτικότητα ονομάζεται «πρωτόγονη» από ορισμένους. Εγώ έχω αλλάξει τον όρο και τη λέω «πρωτογενή». Ο άνθρωπος που ζει σε συνθήκες τέτοιες δε σημαίνει ότι είναι πρωτόγονος, εμείς τον βλέπουμε έτσι. Το σύστημα σκέψης, γλώσσας, επικοινωνίας, είναι πάρα πολύ σημαντικό και πάρα πολύ σύνθετο. Είναι απλώς πρωτογενές.»

Το 1991 με απόφαση του Πατριάρχη Δημητρίου και της Ιεράς Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου μεταβαίνει στην Αλβανία ως Πατριαρχικός Έξαρχος και το 1992 εκλέγεται Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Δυρραχίου και πάσης Αλβανίας. Κι ενώ διάφοροι κύκλοι στην Ελλάδα –με αφέλεια ίσως, όχι απαραίτητα με κακές προθέσεις– οραματίζονται πεδίο λαμπρό για εύκολους, όταν εκδηλώνονται στα λόγια κι από απόσταση ασφαλείας, ηρωισμούς, και του συστήνουν να φερθεί σαν νέος Παπαφλέσσας, εκείνος επιλέγει, όπως λέει, να γίνει «Καποδίστριας». Κι ενώ οι εκκλησιές στην Αλβανία παραμένουν κλειστές για δεκαετίες, αυτός, αναχωρώντας από την Ελλάδα, δηλώνει πως πρώτη του μέριμνα είναι να ανοίξει σχολειά. Θα ανοίξει και σχολειά και εκκλησιές.

Η ανάληψη των καθηκόντων του συμπίπτει με περίοδο μεγάλης κρίσης στην Αλβανία: δεν λείπουν οι μικρότητες, οι παγίδες, οι αυστηρές επικρίσεις και η παραπληροφόρηση, οι συκοφαντίες (που στόχο έχουν να επηρεάσουν ακόμα και το Οικουμενικό Πατριαρχείο, ίσως να το κατάφεραν μάλιστα πρόσκαιρα), δεν λείπουν και οι επίμονες προσπάθειες της τότε αλβανικής κυβέρνησης να τον απομακρύνει. Ο ίδιος θα πει: «δεν δέχθηκα τόσο ένα θρόνο αλλά αγκάλιασα ένα σταυρό». Μια δολοφονική εναντίον του σφαίρα στη διάρκεια της πολιτικής αναταραχής στη γειτονική χώρα θα σταματήσει στο διπλό τζάμι του γραφείου του. Θα την αφήσει εκεί σφηνωμένη να του θυμίζει, όπως δηλώνει ο ίδιος, πως η ζωή μπορεί να τελειώσει μέσα σε ένα λεπτό και γι' αυτό δεν πρέπει να σπαταλά ούτε μια μέρα.

Μοιράζεται τις ίδιες συνθήκες λιτότητας –μάλλον φτώχειας– που αντιμετωπίζει το σύνολο του πληθυσμού, συναντά κάθε τύπου εμπόδια, αλλά κατορθώνει να ανασυστήσει τη βασική οργανωτική δομή της Εκκλησίας, ιδρύει Θεολογική σχολή, εφημερίδα, κατασκευάζει εκ θεμελίων ή επισκευάζει ναούς (πάνω από τριακόσιους), αναλαμβάνει έντονη εκδοτική δραστηριότητα, χτίζει κλινικές και σχολεία, νηπιαγωγεία, υδραγωγεία, τεχνικές σχολές, κέντρα υγείας –περίφημο είναι το Διαγνωστικό Ιατρικό Κέντρο στα Τίρανα με 24 ειδικότητες–, κινητή οδοντιατρική μονάδα, ινστιτούτα επαγγελματικής κατάρτισης, και θέτει τα παραπάνω στη διάθεση των πολιτών κάθε εθνικότητας, και των πιστών κάθε θρησκευόμενου, φυσικά στη διάθεση και αυτών που δεν πιστεύουν: κάποιιοι θα τον αποκαλέσουν «Αρχιεπίσκοπο Τιράνων και όλων των αθέων».

Με τις πρωτοβουλίες του δίνεται εργασία σε χιλιάδες ανθρώπους, δημιουργούνται έργα κοινωνικής υποδομής, και η Ορθόδοξη Εκκλησία της Αλβανίας αναδεικνύεται σε πολυδύναμο πνευματικό και στον πιο αξιόπιστο ίσως αναπτυξιακό παράγοντα της περιοχής. Η μέριμνα για το περιβάλλον και την οικολογία είναι ενδεικτική για τους ορίζοντες της σκέψης του: εγκαινιάζει συνεργασία με τα Τμήματα Βιολογίας των Πανεπιστημίων των Τιράνων, της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης σε τέσσερα προγράμματα για την προστασία του περιβάλλοντος, σχετικά με τη διαχείριση του οικοσυστήματος, την προστασία σπάνιων ειδών της χλωρίδας και της πανίδας, τη διαχείριση των απορριμάτων. Χρηματοδοτεί προγράμματα για την επίλυση του καυτού για τη γειτονική χώρα προβλήματος της υδροδότησης, κατασκευάζονται κανάλια και ταμιευτήρες ύδατος, αναλαμβάνονται προγράμματα εκσυγχρονισμού της αγροτικής παραγωγής. Διοχετεύει τεράστιες ποσότητες τροφίμων, ιματισμού, φαρμάκων στον λαό της Αλβανίας χωρίς διάκριση και, προσβλέποντας σε μέρες φιλίας μεταξύ Αλβανίας και Ελλάδας, εργάζεται ως συμφιλιωτής μεταξύ των δύο λαών, όπως κλίμα ειρήνης και ανεκτικότητας έχει επιτύχει να κυριαρχεί στην Αλβανία μεταξύ των διάφορων θρησκευτικών κοινοτήτων.

Στη διάρκεια της κρίσης του 1997, μέσα στους ήχους από τους πυροβολισμούς και στην ανεξέλεγκτη πολιτική αναταραχή, ξεχωρίζει η φωνή του Αρχιεπισκόπου: «όχι άλλο αίμα», θα φωνάξει, «όχι στον πόλεμο, όχι στο μίσος». Μα το αίτημα για ειρήνη από τα χείλη του δεν θα παραμένει ασύνδετο με άλλες αξίες και γι' αυτό άνευρο κι ανώδυνο: «η ειρήνη», θα πει με αφορμή τους πολέμους που κάνουν οι ισχυροί παγκοσμίως, «είναι καρπός της δικαιοσύνης. Ένας άδικος, παράνομος κόσμος, δεν μπορεί να περιμένει ειρήνη. Γνήσιος πόθος για παγκόσμια ειρήνη σημαίνει αληθινή επιθυμία για παγκόσμια δικαιοσύνη». Για τον ειρηνοποιοό ρόλο του στην ευρύτερη Βαλκανική προτείνεται για το βραβείο νομπέλ ειρήνης από 37 ακαδημαϊκούς και διεθνείς προσωπικότητες από όλον τον κόσμο.

Στη διάρκεια του πολέμου του Κοσσυφοπεδίου αναλαμβάνει την υλοποίηση ενός προγράμματος (ύψους πάνω από 12.000.000 δολάρια) με σκοπό την

αποκατάσταση 33.000 προσφύγων, στην πλειονότητά τους μουσουλμάνων, παλεύοντας εναντίον των προκαταλήψεων και των εμμονών όλων των πλευρών, της ελληνικής μη εξαιρουμένης. Ανάμεσα στους πρόσφυγες 300 νεογέννητα μωρά και οι μητέρες τους δέχονται τον πρώτο ιματισμό τους και τροφή από τα χέρια του. Συγκινεί και προβληματίζει όταν στο μέσο της κρίσης συγκεντρώνει 600.000 δολάρια για την αναστήλωση μιας εκκλησίας και ενός τζαμιού στο Κοσσυφοπέδιο ή την ανοικοδόμηση ενός νεανικού κέντρου. «Η πυρπόληση εκκλησιών και τζαμιών», θα πει, απευθυνόμενος στους φανατικούς όλων των πλευρών, «δεν προωθεί τη δικαιοσύνη και την ειρήνη...Όσο δίκαιο και αν έχει κανείς, οφείλει να σεβασθεί την ιερότητα και τον ρόλο που έχουν οι ιεροί τόποι λατρείας. Αυτοί πρέπει να γίνονται κέντρα συμφιλίωσης και ειρήνης και όχι εστίες συντηρήσεως εχθροτήτων».

Δίνοντας πρώτος έμπρακτο παράδειγμα για την αποδοχή και [την κατανόηση και] όχι απλώς την ανοχή του «άλλου», του διαφορετικού, πετυχαίνει να αμβλύνει τις αντιθέσεις μεταξύ των θρησκευτικών ομάδων στην περιοχή και –δίχως να υποβαθμίζει τη σημασία της πολιτιστικής ιδιοπροσωπείας κάθε λαού, χωρίς να πρεσβεύει την εθνική αφασία ή τον ευνουχισμό της εθνικής μνήμης– απομακρύνει τον εθνοφυλετισμό, μικρόβιο που αλλοιώνει, άλλωστε, την ίδια την ορθοδοξία. Και η ορθοδοξία του τον καθοδηγεί σε συνεπή «ορθοπραξία»: τα πλούσια θεωρητικά του εφόδια δεν του επιτρέπουν μόνο να οραματίζεται, τον οδηγούν και σε εύστοχη σύλληψη της πραγματικότητας, στον ρεαλισμό: μεριμνά και για το πρακτικό, που θα ανακουφίσει τη σκληρή καθημερινότητα της βιοτής, δεν θα υποσχεθεί μόνο τη σωτηρία των ψυχών μετά την τελευταία: όταν ο πρόεδρος του συνδέσμου αποδήμων Ελλήνων τον ρωτάει ποια βοήθεια χρειάζεται, ο Αναστάσιος ζητάει μια μπουλντόζα, για να ανοίγει δρόμους.

Κυρίες και κύριοι, όταν στη δεκαετία του '80 οι συμφοιτητές μου στη Φιλοσοφική Σχολή της Αθήνας κι εγώ, ακούγαμε για έναν σπουδαίο διδάσκαλο στη γειτονική μας Θεολογική Σχολή, και το άρωμα του λόγου του διαχεόταν πέρα από τα αμφιθέατρα των Ιλισίων, δεν αποφεύγαμε τον πειρασμό της κριτικής για την επίσημη εκκλησία: πώς ήταν δυνατό, αναρωτιόμαστε, μια τέτοια προσωπικότητα να έχει τον τίτλο μόνο του επισκόπου (ή του βοηθού επισκόπου) δίχως ποιμνίο κάποιας μητρόπολης; Αλλά η ζωή, η ιστορία, η μοίρα ή ο Θεός φαίνεται ότι κάνουν τους δικούς τους λογαριασμούς, και διορθώνουν πιθανές ατομικές αστοχίες. Ανεξάρτητα από το αν είχαμε δίκιο στη νεανική μας κριτική προς τη διοικούσα εκκλησία –και μάλλον είχαμε– ο Αναστάσιος φαίνεται τελικά πως ήταν σχέδιο της ζωής ή του Θεού να μην εγκλωβιστεί στο φέουδο μιας μητρόπολης, γιατί η Εκκλησία, οι άνθρωποι πάνω από όλα, τον είχαν ανάγκη παντού: τον επιστημονικό του λόγο η διεθνής ακαδημαϊκή κοινότητα, τα φώτα της ιεραποστολής του και το κοινωνικό και αναμορφωτικό του έργο σε όλη την οικουμένη: στην Ασία, στην Αφρική, και τελικά στην «Αφρική της Ευρώπης», την Αλβανία, για να κλέψω μια δική του έκφραση.

Και βέβαια, επειδή κανείς δεν μπορεί να κρύψει τον ήλιο, αλλά ούτε και να κρυφτεί απ' τον ήλιο, οι διακρίσεις οι τιμές και τα αξιώματα, μολονότι δεν τα επιδίωξε, αργά ή γρήγορα του προσφέρθηκαν: σε αφθονία: μόνον ενδεικτικά μπορεί να σημειώσει κανείς ότι τιμήθηκε με παρασημοφόρηση από το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, από την εκκλησία της Τσεχοσλοβακίας, με το αργυρό μετάλλιο της Ακαδημίας Αθηνών, με τον Μεγαλόσταυρο του Τάγματος Τιμής της Ελληνικής Δημοκρατίας, αναγορεύθηκε επίτιμος διδάκτορας φιλοσοφίας ή θεολογίας (περίπου δεκαπέντε) τμημάτων φιλοσοφικών και θεολογικών σχολών της Ελλάδας και του εξωτερικού, και έγινε αντεπιστέλλον και πρόσφατα επίτιμο μέλος της Ακαδημίας Αθηνών. Έχει διατελέσει ή συνεχίζει να είναι Πρόεδρος της Συνέλευσης Παγκοσμίου Ιεραποστολής του ΠΣΕ, Πρόεδρος της Επιτροπής Συμπαράστασεως του Κυπριακού

Αγόνας, Πρόεδρος της Επιτροπής Πρόνοιας της Πνευματικής Κληρονομιάς της Κύπρου, Μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Κέντρου Μεσογειακών και Αραβικών Σπουδών, επίτιμο μέλος του Kuratorium του ρωμαιοκαθολικού ιδρύματος Pro Oriente. Το 2004 εξελέγη αντιπρόεδρος της Συνέλευσης των ευρωπαϊκών εκκλησιών. Είναι Επίτιμος Πρόεδρος της παγκοσμίου διασκέψεως των θρησκειών για την ειρήνη, πρόεδρος του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών, αντιπρόεδρος της Διασκέψεως των Θρησκειών για την ειρήνη. Είμαι βέβαιος ότι ο παραπάνω κατάλογος παραλείπει πολλές από τις θέσεις τις οποίες έχει τιμήσει και με τις οποίες έχει τιμηθεί.

Θα μου πείτε, αναφέρω διακρίσεις κοσμικές για λειτουργό των υπαρκτικών στόχων της εκκλησίας, αλλά είναι κι αυτό ένα από τα ευτυχή παράδοξα που συμβαίνουν με τον Αναστάσιο. Θέσεις κι αξιώματα, επίζηλοι στόχοι ζωής για τους πολλούς, στην περίπτωση του αποκαθηλώθηκαν στον ουσιαστικό τους ρόλο: η πανεπιστημιακή έδρα και η προσωπική ακτινοβολία έχασαν κάθε χαρακτήρα αυτοπροβολής κι έγιναν μέσα συνδρομής ενός κάθε φορά υψηλότερου σκοπού· στα πρώτα χρόνια ήταν η στερέωση της εξωτερικής ιεραποστολής, στα ύστερα η βοήθεια στον πιο φτωχό λαό της Ευρώπης, η συμφιλίωση των λαών της Βαλκανικής, η κατασίγαση των εθνικισμών. Και σε έναν χώρο, όπως η Εκκλησία, όπου η ταπεινότητα είναι ή θα έπρεπε να είναι ιδανικό, τα πλούσια φυσικά χαρίσματα μπορούν να μπουν στο αυλάκι μιας ροής που αντιστρέφει τους όρους των κοσμικών επιδιώξεων χωρίς να καταργεί τη φυσική μεγαλοσύνη. Γιατί και η Εκκλησία η ίδια, είμαι βέβαιος, δεν απαιτεί μικρόψυχα τον εκούσιο ακρωτηριασμό των ταλάντων. Κι από την άλλη, τα αξιώματα και οι διακρίσεις δεν αυτονομούνται από την απαίτηση για αξιοσύνη.

Κυρίες και κύριοι, στις μέρες μας διατυμπανίζεται συχνά η ανάγκη ενός «έντιμου» συμβιβασμού: είτε πρόκειται για πολιτικά πρόσωπα είτε για άλλα προβεβλημένα μέλη της κοινωνίας, πρέπει να εκδηλώνουμε σεβασμό στον «θεσμό», όπως λέμε. Δεν θα σχολιάσω περαιτέρω τη λογική αυτή, ούτε θα την απορρίψω συνολικά, (και πάντως δεν θα το πράξω από το βήμα αυτό), αλλά δεν μπορώ να μην εκφράσω τη μελαγχολία μου, γιατί την αναγκαιότητα του συμβιβασμού αυτού γεννά συνηθέστατα η ανεπάρκεια όσων φέρουν τα αξιώματα.

Στην περίπτωση του Αναστασίου ανακαλύπτεται εκ νέου το μέτρο της προτεραιότητας του προσώπου, που μόνο αυτό δίνει νόημα και λειτουργικότητα στο αξίωμα, ακριβώς γιατί το φυσικό χάρισμα δεν έχει ως αποκλειστικό καρπό το ατομικό ηθικό κατόρθωμα, αλλά πολλαπλασιάζεται και γιγαντώνεται, όταν αναλώνεται για χάρη της κοινότητας, όταν λαμβάνει την ουσία του μέσα από την προσφορά στην κοινωνία. Και μέσα από αυτή την ανάλωση του προσωπικού ταλάντου για χάρη της κοινότητας, επέρχεται φυσιολογικά, νομοτελειακά η ανάδειξη και σύμφωνα με τα ανθρώπινα μέτρα: χωρίς μηχανισμό δημόσιων σχέσεων, χωρίς μέριμνα για τη λεγόμενη «δημόσια εικόνα», για το *image*, ο Αναστάσιος μοιάζει καθολικά και αναντίρρητα αναγνωρισμένος ως η σημαντικότερη ηγετική προσωπικότητα του βαλκανικού χώρου—τουλάχιστον δεν είμαι σε θέση να θυμηθώ κάποια άλλη που να διαθέτει τον ίδιο βαθμό αποδοχής.

Φίλες και φίλοι, η απόπειρα συμπύκνωσης προσφοράς τόσο σημαντικής και ποικιλόμορφης μέσα στο ασφυκτικό πλαίσιο μιας τελετής δεν θα ανέμενε ποτέ κανείς πως θα μπορούσε να στεφθεί από επιτυχία. Ιδιαίτερα μάλιστα όταν η προσφορά αυτή δεν γίνεται να χωρέσει στο πλαίσιο συμβατικών κριτηρίων αποτίμησης. Γιατί—πέρα από το αυστηρά ακαδημαϊκό έργο του Αναστασίου, που είναι από μόνο του απίθανο ογκώδες και αξιοθαύμαστα καινοτόμο— η συνολική του συμβολή είναι αδύνατο να υπολογιστεί, τουλάχιστον όχι με τα συνήθη μέτρα. Όπως δεν είναι δυνατό να

αποτιμήσει κανείς με ακρίβεια εργαστηρίου το κέρδος από την ανθρώπινη επαφή, από την εξασφάλιση ουσιαστικής επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων, από τον αγώνα για ανεκτικότητα, αποδοχή της ετερότητας, συμφιλίωση, άρση εθνικών και θρησκευτικών αντιθέσεων, από τη μετατροπή του ατόμου σε πρόσωπο που παίρνει ουσία από τη σχέση του με τον συνάνθρωπο και τον θεό. Ούτε καν η ωφέλεια έστω κι από ένα μόνο ταξίδι του δεν θα ήταν δυνατό «να μετρηθεί με την αριθμητική». Κι ο Αναστάσιος έκανε πολλά ταξίδια και θα συνεχίζει για πολύ ακόμα το μεγάλο του ταξίδι. Σαν τον στωικό ήρωα του αρχαίου κόσμου που περιδιαβαίνει την οικουμένη ως *benefactor mundi* πολεμώντας τα κατά τόπους θεριά της φτώχειας, της αμάθειας, του εθνικισμού και της προκατάληψης, της πολιτιστικής ισοπέδωσης. Σαν τον Φραγκίσκο κομίζοντας το δώρο της αγάπης. Φέρνει στον νου τον Κύριλλο και τον Μεθόδιο που ευαγγελίστηκαν όχι μόνο σωτηρία σε μεταφυσικό επίπεδο αλλά και παιδεία επί γης. Αξιώθηκε να φτάσει, αναζητώντας τον Χριστό της οικουμένης, εκεί που σίγουρα θα έφτανε ο Απόστολος της οικουμένης, ο Παύλος, αν στον καιρό του ήταν γνωστό τι κρυβόταν πίσω από τη μεγάλη έρημο της Αιγύπτου και πέρα από τα χιόνια του Καυκάσου. Κι επειδή φαίνεται πως ηχούσαν βαθιά μέσα του σαν προειδοποίηση και σαν εντολή τα λόγια του Αποστόλου «εαν ταις γλώσσαις των ανθρώπων λαλώ και των αγγέλων, αγάπην δε μη έχω, γέγονα χαλκός ηχών και κύμβαλον αλαλάζον...», ο Αναστάσιος, για να μη γίνει κύμβαλο αλαλάζον, αγάπησε βαθιά τον Θεό και τους ανθρώπους –δεν ξέρω ποιον περισσότερο. Κι επειδή τους αγάπησε πολύ, φαίνεται γι' αυτό αποφάσισε να διδαχθεί τις γλώσσες τους. Κι έμαθε να μιλάει στη γλώσσα της ψυχής τους.

Χρησιμοποιήθηκαν: Αθανασίου Ι. Δεληκωστόπουλου, *Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων και Πάσης Αλβανίας, Ο ποιμένας του στοχασμού, της δημιουργίας και της ειρήνης*, Αθήνα (Επτάλοφος) 2005, «Πορευθέντες...», Χαριστήριος τόμος προς τιμήν του Αρχιεπισκόπου Αλβανίας Αναστασίου (Γιαννουλάτου), επιτροπή εκδόσεως: Η. Βουλγαράκης, Γ. Ζιάκας, Γ. Κρουσταλάκης, Μ. Μακράκης, Η. Μουτσούλας, Σ. Πάνου, Θ. Παπακωνσταντίνου, Γ. Πατρώνος, Σ. Παπαλεξανδρόπουλος, Αθήνα, (Εκδόσεις Αρμός) 1997, Lynette Hoppe, *Resurrection, The Orthodox Autocephalous Church of Albania, 1991-2003*, Forward and Introduction by +Anastasios, Archbishop of Tirana, Durres, and All Albania, Tirana (Ngjallja Publishers) 2004, Χρίστος Ρώμας, Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας Αναστάσιος, *Ο Πρωτεργάτης της Ιεραποστολής*, Αθήνα (Σαββάλας) 2006, Αναστασίου (Γιαννουλάτου), *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*, Αθήνα (Ακρίτας) 2006⁵, του ίδιου, *Ισλάμ*, Αθήνα (15^η έκδοση), του ίδιου, *Ίχνη από την αναζήτηση του υπερβατικού*, Αθήνα (3^η έκδοση, Ακρίτας), υλικό από τον δικτυακό τόπο της Αρχιεπισκοπής Τιράνων www.orthodoxalbania.org σε ελεύθερη απόδοση, από τον προσωπικό δικτυακό τόπο Γεωργίου Παπανδρέου www.papandreou.gr, από τον δικτυακό τόπο www.apodimos.com, από συνεντεύξεις του Μακαριωτάτου στον Αθηναϊκό τύπο και την ελληνική τηλεόραση, κ.ά.